

УДК 35.088:342.951(477)

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС УСКЛАДНЕННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ (АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)

Дар'я САВОЧКІНА,

ад'юнкт кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності ОВС
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

SUMMARY

The article describes legal and administrative framework for activity of the National Guard of Ukraine to complication of operational situation. The focus is on proof of importance and urgency of tasks and functions of the National Guard of Ukraine in preventing and responding to emergency situations of war, social, technological and natural disasters. Emphasized specific of official-military activity of such military formation with law enforcement functions under these conditions.

Key words: administrative and legal principles, activity, emergencies, the National Guard of Ukraine, complexity of operational situation.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто адміністративно-правові засади діяльності Національної гвардії України під час ускладнення оперативної обстановки. Основну увагу приділено доведенню значущості й актуальності завдань і функцій Національної гвардії України під час запобігання й реагування на надзвичайні ситуації воєнного, соціального, техногенного і природного характеру. Підкреслено специфіку службово-бойової діяльності цього військового формування із правоохоронними функціями за таких умов.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, діяльність, надзвичайні ситуації, Національна гвардія України, ускладнення оперативної обстановки.

Постановка проблеми. Сучасна Україна прозивається відповідно до конституційно закріплених засад суверенної й незалежної, демократичної, соціальної, правової держави (ст. 1 Основного Закону України [1]). Існування такої країни без ефективної системи захисту прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів суспільства є неможливим. Як уявляється, одним із найважливіших показників рівня цивілізованості суспільства є ефективність забезпечення прав і свобод людини [2, с. 1]. Саме тому в останні роки главою держави значна увага приділяється вдосконаленню організації й діяльності правоохоронних органів.

На тлі економічних, політичних та ідеологічних перетворень в Україні проблематика охорони прав і свобод людини і громадянина набуває особливої актуальності як у науковому, так і у практичному аспектах. Більше того, нагальною є потреба створення ефективної правоохоронної системи, яка не лише відповідає би вимогам сучасності, а й урахувала останні здобутки юридичної науки. Соціальні трансформації, що відбуваються в українському суспільстві протягом останніх років, суттєво позначилися на розвитку права, а це потребує відповідного вивчення, узагальнення накопиченого досвіду, оновлення фундаментальних основ нормативно-правового регулювання суспільних відносин [2, с. 1].

Нинішній характер відносин між людиною й державою також вимагає створення нових механізмів державного регулювання економіки, відповідної нормативної моделі, яка відповідає би завданням і потребам соціального розвитку, системі охорони прав і свобод людини, їх законних інтересів. До того ж реалії державного будівництва останніх років переконливо свідчать, що без зміцнення правопорядку подолати негативні тенденції соціально-економічного розвитку країни, ефективно розв'язувати злочоденні проблеми економіки, міжнаціональних відносин, протидіяти корупції, злочинності, політичному екстремізму й тероризму неможливо.

Усе помітнішим стає пошук шляхів створення науково обґрунтованої моделі діяльності сил охорони правопорядку, здатної за умов подальшої розбудови демократичної правової держави, належного функціонування інститутів громадянського суспільства реалізовувати виважену державну політику у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. А покладений в основу сучасної правоохоронної системи України принцип верховенства права передбачає, як відомо, підпорядкування діяльності суб'єктів державної влади потребам реалізації й захисту прав людини. Натомість попри конституційну норму роль держави щодо захисту прав людини зводиться переважно до

відновлення порушених прав і відповідного покарання винних [3, с. 1].

Історичний розвиток держави обумовив виокремлення поліцейського аспекту її діяльності, що було спричинено прагненням до впорядкування суспільних відносин із метою забезпечення правопорядку й безпеки громадян, створення належних умов для реалізації кожним із них суб'єктивних прав і свобод. Відповідно, одним із пріоритетних завдань держави донині залишається розбудова ефективною правоохоронної системи, суб'єкти якої наділені повноваженнями застосування легітимного примусу під час охорони суспільного блага та протидії існуючим загрозам (небезпекам) [4, с. 350].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розв'язанню окремих проблем у діяльності сил охорони правопорядку були присвячені наукові розвідки В.П. Бірюкова, С.І. Іванова, В.В. Крикуна, В.Я. Покайчука, М.М. Смоліної (теорія спеціальних операцій), В.Г. Вайцмана, Я.І. Євсюкової (мобілізація й мобілізаційна підготовка), С.Д. Кобилінського, О.Д. Костюкова, В.В. Тоцького, О.В. Шевченка (правовий статус окремих суб'єктів службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку), О.Ю. Конєва, О.В. Плетньова, Д.С. Савочкіна (боротьба з тероризмом), О.В. Котляра, Д.О. Поштарука (застосування й використання спеціальних засобів і вогнепальної зброї), В.І. Лазутка (взаємодія сил охорони правопорядку), В.В. Микитенка (захист прав і свобод людини в особливих умовах), М.О. Сліпченка (охорона правових режимів державного кордону), Д.О. Гончарука, В.А. Сягровця, Д.В. Талалая, І.О. Шаповалової (діяльність сил охорони правопорядку в надзвичайних ситуаціях певної генези), Д.В. Щербакової (організація перевезень осіб, засуджених до позбавлення волі) та інших. Однак адміністративно-правові аспекти діяльності Національної гвардії України, зокрема під час ускладнення оперативної обстановки, залишилися поза увагою дослідників нормативно-правових засад службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку.

Метою статті є аналіз адміністративно-правових аспектів діяльності Національної гвардії України та вироблення пропозицій щодо її вдосконалення під час ускладнення оперативної обстановки.

Вклад основного матеріалу. У сучасних реаліях державотворення в незалежній Україні особливого значення набуває розбудова сил охорони правопорядку (міліція, Національна гвардія України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Управління державної охорони України, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України), здатних оперативно вирішувати назрілі соціальні та інші проблеми. До таких проблем, безумовно, крім злочинів підвищеної суспільної небез-

пеки, також треба віднести стихійні лиха, різного роду аварії, катастрофи, вибухи, епідемії, епізоотії, епіфітотії, радіаційне та хімічне забруднення, біологічне (бактеріологічне) зараження території й об'єктів тощо.

Усе це спричиняє надзвичайну обстановку з найрізноманітнішими за складністю локалізації ситуаціями, що створюють особливі умови, вносять відповідні ускладнення й напругу до діяльності працівників, співробітників і військовослужбовців сил охорони правопорядку, відвертають їх увагу від поточної роботи, вимагають застосування значних сил і засобів, активізації пошуку їх резервів, оптимізації всієї оперативно-службової діяльності, термінового вироблення нових тактично й організаційно вивірених форм і методів управління на всіх рівнях відомчої ієрархії [5, с. 3].

Отже, раптові зміни й ускладнення оперативної обстановки зазвичай спричиняються виникненням різноманітних особливих (надзвичайних, екстраординарних чи екстремальних) умов на окремих об'єктах, у населених пунктах, районах та областях, певних регіонах і навіть на території всієї держави. За таких умов порушується стабільний ритм життєдіяльності населення окремих районів або міст, виникає загроза для життя і здоров'я багатьох людей, завдаються значні матеріальні збитки, дезорганізується робота державних установ, підприємств та організацій, усієї інфраструктури, загострюється соціальна напруженість у суспільстві, зростає рівень злочинності та інших порушень громадського порядку. Проте Національна гвардія України повинна бути готовою до виконання додаткових спеціальних завдань, до діяльності з великими моральними й фізичними навантаженнями та в інших складних умовах.

Дії Національної гвардії України із запобігання й реагування на наслідки надзвичайних ситуацій певної генези в багатьох випадках обумовлені їх характером. В одних (участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану; участь у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, що охороняються; участь у припиненні масових заворушень, що супроводжуються насильством над громадянами; участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю населення, тощо) військовослужбовці цього військового формування із правоохоронними функціями виступають переважно виконавцями рішень вищих органів управління або надзвичайних і державних комісій, в інших (захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом; охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання

державної власності, важливих державних об'єктів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України; охорона спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України; охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні тощо) – є безпосередніми організаторами й виконавцями ліквідації (мінімізації) наслідків надзвичайних ситуацій.

Отже, ускладнення оперативної обстановки супроводжується встановленням надзвичайного спеціального адміністративно-правового режиму на основі постанови уповноваженого суб'єкта державної влади або тимчасовими правообмеженнями, до яких вдаються в подібних випадках ці сили охорони правопорядку та їх особовий склад на підставі Закону України «Про Національну гвардію України» [6].

Що стосується завдань Національної гвардії України під час ускладнення оперативної обстановки, то за цілеспрямованістю дій їх можна поділити на дві групи: 1) забезпечення громадської безпеки, охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю; 2) рятування населення (захист життя і здоров'я), майна всіх форм власності, що піддається небезпеці.

До першої групи належать такі завдання: посилення охорони й оборона важливих державних об'єктів, місць утримання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, зберігання зброї; посилення охорони дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав на території України; унеможливлення активізації діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп, злочинних організацій та інших антигромадських елементів; забезпечення державної безпеки й захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності тощо. Тобто йдеться про посилений варіант несення служби або умови для здійснення службово-бойової діяльності Національної гвардії України.

Виконання другої групи завдань (спеціальних) передбачає разом із виконанням звичайних поточних функцій надання допомоги постраждалим, евакуацію населення, реєстрацію загиблих, упізнання трупів, охорону обсерваторів, догляд, широку роз'яснювальну роботу серед населення з метою запобігання паніки, попередження підпалів, загорань тощо.

Слушно зауважує В.А. Лаптії про те, що для успішного виконання зазначених вище груп завдань сили охорони правопорядку повинні, по-перше, безперервно отримувати вичерпну інформацію про стан оперативної обстановки; по-друге, забезпечити високу бойову готовність, швидке маневрування силами й засобами, оперативність та якість рішень, що приймаються (а це залежить у багатьох випадках від ретельної підготовки до дій в особливих умовах) [7, с. 5-6].

За особливих умов діяльності Національної гвардії України зростає й управлінська роль начальників і командирів усіх рангів, їх оперативних штабів і робочих апаратів, діяльність яких спрямована на своєчасне й повне здійснення заходів із посилення охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, зміцнення законності, активізації боротьби зі злочинністю. Це досягається завдяки таким принципам: законність, верховенство права; єдиноначальність, централізоване управління з передачі підлеглим ініціативи в разі виконання поставлених завдань; комплексність використання сил і засобів; упевненість і наполегливість у процесі реалізації намічених планів; оперативне і гнучке реагування на зміни оперативної та надзвичайної обстановки; персональна відповідальність начальників і командирів за рішення, що приймаються, та результати їх виконання. Таким чином, національні інтереси України у сфері забезпечення громадської безпеки вимагають консолідації зусиль суспільства й держави, вироблення комплексних заходів правового, політичного, організаційного, соціального та іншого характеру для ефективного припинення злочинів і правопорушень, забезпечення захисту прав і свобод громадян, законних інтересів суспільства й держави від протиправних посягань, утворення системи моніторингу стану громадського порядку, а також контролю й нагляду за такою діяльністю.

Слід зазначити, що саме за цих умов особливої значущості набувають спеціальні операції (дії, заходи) Національної гвардії України. У військовій термінології під такими операціями розуміється комплекс оперативних, режимних, військових та інших заходів і дій, які проводять сили охорони правопорядку самостійно або з іншими взаємодіючими силами в обмежений час, за загальним задумом і під єдиним керівництвом. Однак, на наш погляд, спеціальна операція – це комплекс погоджених єдиним планом і пов'язаних між собою єдиним задумом і часовим періодом оперативно-розшукових, військових, бойових, режимних та інших дій і заходів сил охорони правопорядку, що здійснюються ними у взаємодії з іншими органами, формуваннями, службами або самостійно під час ускладнення оперативної обстановки, виникнення надзвичайних ситуацій певної генези з метою якнайшвидшої нормалізації цієї обстановки й захисту прав і свобод громадян, законних інтересів суспільства та держави від реальних і потенційних загроз у цій сфері.

Відтак сучасна спеціальна операція сил охорони правопорядку є комплексом дій (заходів), спрямованих на досягнення конкретного, бажаного, очікуваного результату, який і є її метою. За виникнення надзвичайних ситуацій певної генези Національна гвардія України може й повинна втручатися у причин-

но обумовлені явища та дії, що призводять до умов і підстав організації і проведення спеціальної операції. Її проведення ґрунтується на принципах, які у свою чергу відображають мету, тобто необхідний, бажаний результат такої діяльності [8, с. 40-72].

Наприклад, В.А. Лаптій, із думкою якого погоджується переважна більшість дослідників цієї сфери службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку, метою спеціальної операції визначає виконання завдань, що постають у зв'язку з виникненням надзвичайної ситуації, тобто ліквідацію цих ситуацій та їх наслідків [5, с. 99]. Інші, такі як А.І. Пясецький і В.Л. Трасковський, у своїх працях крім зазначеної мети проведення спеціальної операції формулюють й іншу – захист законних прав та інтересів громадян і суспільних відносин від протиправних посягань [9, с. 220].

На наш погляд, спеціальна операція не лише реагує на надзвичайні ситуації та їх наслідки, а й виступає специфічною процедурою захисту прав і свобод людини та громадянина, тобто єдино можливим способом, який за допомогою комплексу заходів різної генези забезпечує цю вимогу положень Конституції України в разі ускладнення оперативної обстановки. Отже, метою спеціальної операції, з одного боку, є діяльність, спрямована на ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації, а з іншого – процедура захисту об'єктів національної безпеки (ст. 3 Закону України «Про основи національної безпеки України» [10]). Указані заходи у своїй сукупності дають змогу ефективно та правильно діяти військовослужбовцям Національної гвардії України під час ускладнення оперативної обстановки. Лише їх активні дії зможуть забезпечити запобігання надзвичайної ситуації певної генези й оперативну ліквідацію (мінімізацію) її наслідків.

Принагідно зауважимо, що надзвичайна ситуація є відхиленням від нормальних умов життєдіяльності чи функціонування об'єктів національної безпеки, містить комплекс негативних чинників і вимагає швидкого реагування на неї. Отже, вона обумовлює в сил охорони правопорядку потребу якнайшвидшого реагування на ці ситуації, спрямовуючи свою діяльність під час проведення спеціальної операції на запобігання самої ситуації та ліквідацію (мінімізацію) її наслідків. Ліквідація таких наслідків і є бажаним результатом усієї службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час ускладнення оперативної обстановки, тобто пріоритетним завданням і сенсом самої спеціальної операції (дій, заходів).

Таким чином, діяльність Національної гвардії України під час проведення спеціальних операцій (дій, заходів) ставить за мету нормалізацію оперативної обстановки, локалізацію й ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації певної генези. Також ця діяльність протягом усього часу її здійснення

містить у собі процедуру збереження й охорони основних цінностей життєдіяльності суспільства, без яких воно не у змозі існувати. Цей аспект становить безпосередню мету діяльності сил охорони правопорядку, а вичерпний перелік цінностей, що охороняються, знайшов відбиття в понятті «об'єкти національної безпеки» [10]. Із цього постає, що спеціальна операція Національної гвардії України є не лише єдиним можливим способом нормалізувати оперативну обстановку, локалізувати та ліквідувати наслідки надзвичайної ситуації, а й процедурою забезпечення захисту об'єктів національної безпеки в умовах, що склалися.

Спираючись на викладене вище, вважаємо, що мета проведення спеціальної операції – це усвідомлений, очікуваний і бажаний результат діяльності Національної гвардії України в надзвичайних ситуаціях певної генези, який полягає в нормалізації оперативної обстановки, локалізації та ліквідації (мінімізації) наслідків цих ситуацій, а також забезпеченні захисту об'єктів національної безпеки. Прагнення Національної гвардії України досягти цілей спеціальної операції формує для них коло діяльності, тобто її спрямованість, а також завдання, виконання яких є обов'язковим. Спектр цієї діяльності регулює соціальні процеси під час проведення спеціальної операції та формує її функції, за допомогою яких можна розкрити сутність і специфіку такої діяльності. Вони відображають напрями впливу спеціальної операції на негативні фактори в умовах її проведення, що дає змогу впорядкувати цей вид суспільних відносин [11, с. 107].

Вважаємо, що основними завданнями спеціальної операції Національної гвардії України є захист об'єктів національної безпеки; запобігання й реагування на надзвичайні ситуації соціального, воєнного, техногенного і природного характеру. Так, завдання із захисту об'єктів національної безпеки включають такі елементи: охорона й захист прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів суспільства й держави; проведення спеціальної операції (дій, заходів) у чітко визначених правових межах, на визначеній території та часовий період; налагодження взаємодії з населенням із метою забезпечення його безпеки, ефективної й найшвидшої нормалізації оперативної обстановки, а також ліквідації (локалізації) наслідків надзвичайної ситуації; неухильне дотримання вимог чинного законодавства, моралі і правової культури; роз'яснення основних прийомів і способів, форм і методів діяльності сил охорони правопорядку тощо.

Для належного виконання основних завдань існують допоміжні, які сприяють виконанню перших під час проведення спеціальної операції, в тому числі такі: забезпечення швидкого й безперешкодного проїзду на територію проведення спеціальної операції

військових формувань, правоохоронних та інших державних органів, залучених до її проведення; охорона місця проведення спеціальної операції; оперативно-розшукове, бойове, інформаційне, тилове й морально-психологічне забезпечення спеціальної операції; надання першої невідкладної допомоги постраждалим і доставляння їх до медичних установ; стимулювання особового складу, який бере участь у проведенні спеціальної операції (встановлення пільгових строків проходження служби, додаткових виплат, надання позачергових відпусток, нагородження державними та/або відомчими нагородами тощо); перехід на посиленій варіант несення служби посадовими особами державних органів прилеглих територій, зокрема за наявності на них потенційно небезпечних об'єктів; установлення чітко визначеної системи управління силами й засобами сил охорони правопорядку під час проведення спеціальної операції; збереження державної таємниці та конфіденційності змісту заходів спеціальної операції, оприлюднення яких може завдати шкоди її учасникам або досягненню мети спеціальної операції, та інші заходи [12, с. 51-52].

Отже, реалізація комплексу основних і допоміжних завдань спеціальної операції Національної гвардії України забезпечує її належне проведення, виконання в повному обсязі визначених завдань і функцій, дає змогу виявляти та своєчасно, зосереджено, цивілізовано й демократично ліквідувати негативний вплив надзвичайних ситуацій певної генези на реалізацію прав і свобод людини, законних інтересів суспільства й держави.

Таким чином, зміни в державі й суспільстві потребують подальшого вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності Національної гвардії України як під час виконання поточних завдань, так і завдань за ускладнення оперативної обстановки. У своїй діяльності військовослужбовці Національної гвардії України повинні використовувати всю силу закону для охорони й захисту прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів суспільства й держави у сфері забезпечення громадської безпеки, охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю тощо.

Саме тому погоджуємося з В.М. Цикалевичем, який підкреслює роль громадського порядку як обов'язкової й необхідної умови реалізації прав і свобод людини і громадянина в демократичному суспільстві. При цьому форми й методи, прийоми і засоби охорони громадського порядку мають перебувати виключно у правових межах дотримання прав і свобод людини і громадянина, на забезпечення яких вони спрямовані. З огляду на це зазначений дослідник навіть пропонує основним критерієм оцінювання результатів роботи органів охорони правопорядку зробити реальний надійний захист законних прав, свобод та інтересів людини і громадянина [13, с. 7].

Висновки. Таким чином, під ускладненням оперативної обстановки для діяльності Національної гвардії України розуміється обстановка (обставини), викликана негативними явищами соціального, воєнного, техногенного або природного характеру, що становить підвищену небезпеку для життя і здоров'я людей, нормального функціонування державних і громадських інститутів, навколишнього середовища та вимагає від даного військового формування із правоохоронними функціями життя відповідних дій (заходів) щодо нормалізації оперативної обстановки та ліквідації (мінімізації) наслідків таких надзвичайних ситуацій.

Ураховуючи викладене вище, наполягаємо, що багатогранний і специфічний характер діяльності Національної гвардії України під час організації і проведення спеціальних операцій (дій, заходів) вимагає чіткої адміністративно-правової регламентації процесів управління та подальшого наукового супроводу. Відтак головна мета подальшого наукового моніторингу адміністративно-правових засад діяльності Національної гвардії України – досягнення максимальної результативності цієї діяльності за мінімальних затрат робочого часу, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, збереження життя і здоров'я її військовослужбовців, а також сторонніх осіб, забезпечення високого рівня їх бойової та мобілізаційної готовності тощо.

Список використаної літератури

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 72/1 (спец. вип.). – Ст. 2598.
2. Подоляка А.М. Адміністративно-правове регулювання охорони громадського порядку в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 / А.М. Подоляка ; Ін-т законодавства Верх. Ради України. – К., 2009. – 37 с.
3. Концепция общественной безопасности в Российской Федерации от 20 ноября 2013 г. // Официальный веб-сайт Президента Российской Федерации. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://news.kremlin.ru/acts/19653>.
4. Проневич О.С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності / О.С. Проневич // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 350–356. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09podud.pdf>.
5. Лаптії В.А. Система управління органами внутрішніх справ в особливих умовах: Теоретичні та практичні проблеми / В.А. Лаптії. – К. : РВВ МВС України, 1997. – 136 с.
6. Про Національну гвардію України : Закон України від 14 березня 2014 р. № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – Ст. 594.
7. Лаптії В.А. Порядок дій співробітників органів внутрішніх справ в екстремальних умовах : метод. рекомендації / В.А. Лаптії. – К. : Українська акад. внутр. справ, 1996. – 28 с.

8. Крикун В.В. Нормативно-правові та організаційно-тактичні засади проведення спеціальних операцій ОВС: дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.05 / В.В. Крикун ; МВС України, Кримський юрид. ін-т ОДУВС. – Сімферополь, 2010. – 226 с.

9. Пясецький А.І. Поняття спеціальної операції та його значення для практичної діяльності органів внутрішніх справ / А.І. Пясецький, В.Л. Трасковський // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2001. – № 4. – С. 219–223.

10. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

11. Смоліна М.М. Спеціальні операції органів внутрішніх справ: мета, завдання і функції / М.М. Смоліна // Вісник

Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1 (60). – С. 104–110.

12. Буткевич С.А. Діяльність органів внутрішніх справ і внутрішніх військ МВС України при ускладненні оперативної обстановки (правові, організаційні і тактичні аспекти) / С.А. Буткевич // Матеріали наук.-практ. семінару «Проблеми службово-бойової діяльності органів внутрішніх справ України» (м. Сімферополь, 14 березня 2014 р.). – Сімферополь : Кримський фак-т ОДУВС, 2014. – С. 44–56.

13. Цикалевич В.М. Охорона громадського порядку органами внутрішніх справ України (адміністративно-правове регулювання) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В.М. Цикалевич ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с.

